

og tiden som speider i Skien i perioden 1964–1974.

Boken er delt inn i tre deler, der den første handler om Baden-Powells speiderfilosofi, den andre om norsk speiderbevegelse og den tredje om speiding og politikk. Allerede på første side møter vi blikket til en ganske bestemt ung herremann, iført uniform, hatt og bart. Ved hjelp av brev og dagboknotater i tillegg til Baden-Powells selvbiografi, blir vi raskt kjent med mannen og grunnleggeren av den internasjonale speiderbevegelsen. Ifølge forfatteren kan Robert Stephenson kan Smyth Baden-Powell vanskelig skilles fra den bevegelsen han skapte. Ifølge Schaanning finnes det til og med en egen Baden-Powell-forskning. Derimot er det lite forskning om selve speiderhistorien, og særlig den norske. Det finnes hittil kun to norske masteroppgaver, hvorav den ene handler om speiderromanene, i tillegg til et par artikler.

Hver av bokens tre deler blir markert med to grå skilleark og med en kort beskrivelse av hva hver av delene handler om. Ifølge forfatteren får vi vite at: «Det som skal interessere oss i denne første delen, er Baden-Powells speiderfilosofi, dvs. de prinsippene som lå til grunn for speiderbevegelsen» (s. 49). Schaanning holder ord, idet han lover oss nærlesning av Baden-Powells verk, dette for «å kartlegge hva slags syn han hadde på mennesket, barnet, samfunnet, politikken og samfunnet, men også hva slags disipliningsstrategier han la til grunn i sitt storstilte oppdragelsesprosjekt» (s. 46). I de følgende kapitlene borer Schaanning seg ned i dokument og primærkilder, i lesningen av Badens-Powell speiderhåndbok *Scouting for Boys*, og etter hvert også inn i speiderhåndboken for jenter *Handbook for Girl Guides*, hvor den siste utvikler seg til en mer spennende analyse og lesning enn den første. Basert på hva som passet og ikke passet seg for jenter ble ulike speider-

Espen Schaanning 2015. *Barneridderne. Baden-Powell og den norske speiderbevegelsen*. Oslo, Cappelen Damm. 651 s. Illustrert.

Anmeldt av Connie Reksten

Boken ble for tung til å putte i tursekken, og det var på ingen måte noe speiderlektyre. *Barneridderne: Baden-Powell og den norske speiderbevegelsen* er på 650 sider skrevet av idehistoriker Espen Schaanning, med støtte fra Norges forskningsråd og Universitetet i Oslo. Bl.a. har den som utgangspunkt forfatterens undring over egen ungdomstid

aktiviteter utelatt til fordel for andre, og nye lagt til. Det kulturelle oversettelsesarbeidet står fram som en «kjønnsoversettelse».

Det er når vi nærmer oss halve boken, og vi blar over på side 247, at den norske speiderbevegelsen blir et tema. I del to, trer vi altså ut av Baden-Powells univers, i alle fall for en stund. Del to består av fire kapitler, og innleder med å fortelle om opptakten til norsk speiderbevegelse. For i 1909 skyller speiderbevegelsen inn over det nye Norge, og på ny er Schaanning tro mot primærkildene og gjør nye detaljerte nærlesninger. Han gjør blant annet nærlesning av *Dagbladets* spalter fra året 1909. Her får vi innsyn i hvordan den internasjonale og britiske speiderbevegelsen tas imot med åpne armer i Norge, og også det at Baden-Powells manual for speiding, *Scouting for Boys*, oversettes til norsk. Vi får innsyn i hvordan det språklige oversetterarbeidet like mye er en kulturell oversettelse. Den britiske speidermanualen blir ikke bare oversatt, men også tilpasset norske forhold. Blant annet viser Schaanning til hvordan den norske utgaven innlemmer verdien av idrett og idrettslige aktiviteter, men også hvordan de nasjonale verdiene vektet sterkere enn tilfellet er i den originale Baden-Powell-utgaven. Schaanning går også langt i å antyde at når speiderbevegelsen fant seg såpass godt til rette i Norge, var det på bakgrunn av allerede etablerte rokeringer i mellomkrigstidens frivillige organisasjoner, blant annet gjennom det nylig etablerte skillet mellom sport og idrett. Når speiderbevegelsen opprettes i Norge i 1909, var det som en idrettsforening. Men også de norske kristne ungdomsorganisasjonene var snare med å knytte til seg den nye internasjonale speiderbevegelsen. Det militære preget fra Baden-Powell så å si forsvant i takt med det økte antallet andakter på de norske speidermøtene. Mens de britiske speiderorganisasjonene var preget av sterke

koblinger til imperialisme og kolonialisme, ble den samme patriotismen i Norge rettet mot fedrelandet, fedrelandskjærligheten og kjærligheten til gud. I hele tatt fikk norsk speiderbevegelse et avvæpnende preg.

I del tre er Norge fremdeles utgangspunktet. Men her velger Schaanning å bevege seg fram i tid, og fram til og med andre verdenskrig. På det grå skillearket mellom bokens andre og tredje del kan vi lese om hvordan vi: «I denne siste delen skal [vi] ta for oss NSF's [Norsk speiderforbund] forhold til omverdenen» (s. 427). I del tre som i alt består av tre kapitler, blir vi altså kjent med hvordan speiderne og speiderbevegelsen og den enkelte speider blir oppfattet av omgivelsene og omverden. Vi blir kjent med hvordan bevegelsen blir hyllet, men også hvordan den rammes av syrlige innvendinger og kritikk. I samtidens spalter og leserinnlegg, i dagspresse og ukeblad, gir Schaanning oss et blikk inn i mellomkrigstidens holdninger og verdier, men også inn i samtidens syn på oppdragelse og barndom. I enkelte av kapitlene og drøftingene blir det i tillegg mulig for Schaanning å gå tettere inn på samtiden, som i diskusjonen om «Uniformstriden». Her konkluderer Schaanning med at: «En bevegelse som heftig benektet at den hadde noe militært preg og samtidig marsjerte i gatene i militærlignende uniformer hadde et forklaringsproblem» (s. 462). Schaanning ser her ut til å gå i diskusjon med den tiden som han analyserer. Han greier likevel å vippe diskusjonen over i et kulturanalytisk spor til slutt, og på lag med den tiden han selv vil forstå.

I mellomkrigstidens Norge kommer det etter hvert til flere speiderorganisasjoner, også politiske speidere slik som Rød speiderbevegelse og Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (NSUF), som er ungdomsorganisasjonen til Nasjonal Samling (NS). I del tre, som består av tre kapitler gjør Schaanning

derfor speiding og politikk til et tema. Blant annet velger han å sammenstille Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (NSUF) med Norsk speiderforbund (NSF) i det omfattende kapittelet om «Speiderbevegelsen og nasjonalsosialismen». Her samles også trådene, og Schaanning tar sats. Han tetter og borer dypere i analysene enn tidligere. Enkelttolkninger blir gjentatt, først litt nølende og med forbehold, og så enda en gang til. Schaanning blir sikrere og sikrere, og kondenserer analysen ytterligere. Til slutt står han igjen med det han kaller «affinitet»: «Det er ting som tyder på at NSF's [Norsk speiderforbund] hadde særlig affinitet til de idealer og praksiser som ble fremmet i den norske fascismen, og som derfor lett kunne trekke gamle speidere i fascistisk retning» (s. 583). Som begrep viser affinitet til tiltrekningskraften mellom to stoffer. I vanlig språkbruk viser begrepet som oftest til et åndelig slektskap. Schaannings argumentasjon ser dermed ut til å være at norsk speiderbevegelse ikke nødvendigvis er fascistisk, men at det lå noe i «luften» og som gjorde at flere gamle speidere under andre verdenskrig søkte seg fra Norsk speiderforbund (NSF) til Nasjonal Samling (NS), og til Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (NSUF). Under den tyske okkupasjonen ble Norsk Speiderforbund (NSF) forbudt, mens Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (NSUF) heller til den foretrukne og etter hvert den eneste lovlige norske ungdomsorganisasjonen. I 1942 ble Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (NSUF) også gjort obligatorisk for alle jenter og gutter i alderen 10–18 år. Forbildet var Hitlerjugend, som igjen hadde forbilde i den internasjonale speiderbevegelsen, slik vi kjenner den blant annet fra Baden-Powell. Dette er og blir en innfløkt historie, noe som også gjelder for Schaannings framstilling. Hvem ble påvirket av hvem, under hvilke omstendigheter, når og ikke minst av

hva? Etter hvert blir dette til en historie som får Schaanning til å telle og lage lister. Han velger å lage lister over hvem som i Nasjonal Samling (NS) og blant lederne i Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (NSUF), som opprinnelig hadde tilhørt Norsk speiderbevegelse (NSF). Noe som var tilfelle, flere av de gamle speiderne i NSF viste seg å ha søkt seg til NSUF. Schaanning lister dem opp med navn, med tittel og med sitat fra avhør og rettsbok fra landssviksaken, men også med referanse til en doktorgradsavhandling fra 2011.

I kapittelet om «Speiderbevegelsen og nasjonalsosialismen» har Schaanning åpenbart en agenda, og det er å rive ned norsk speiderbevegelse fra pidestallen. Historien han vil til livs er den han kaller beretningene om speidernes innsats og motstand: «Ut fra slike beretninger skulle man tro at speiderne uten videre havnet på 'riktig' side under krigen: Det var naturlig for speidergutter å bekjempe nazismen» (s. 504). Noe som ikke var tilfelle ifølge Schaanning.

I boken *Barneridderne: Baden-Powell og den norske speiderbevegelsen* ber forfatteren innledningsvis leserne om å vurdere om han har lykket eller ikke med å hente fram interessante resultater. Til det gjenstår det å svare at Schaanning har lykket. Boken bygger utelukkende på analyser av primærkilder, noe som er en bragd i seg selv. Den som har lykket er også hans vitenskapelige assistent, Emil Nicklas Johnsen, «som med stor effektivitet og kyndighet har sporet opp et hav av relevante kilder og saumfart Landssvikarkivet» (s. 5). Schaanning og hans vitenskapelige assistent har således lykket med å kartlegge norsk speiderbevegelse med utgangspunkt i et omfattende kildemateriale og med til dels svært gode analyser som resultat. Det kan derfor godt være slik som forfatteren selv hevder, at han befinne seg på upløyd mark: «(...) min kartlegging og analyse av den norske speiderfilosofien er i

all hovedsak ny og enestående. Ingen har tidligere tatt seg bryet med å undersøke dette» (s. 47). Men samtidig kan det være at kategorien om «norsk speiderbevegelse» og «norsk speiderfilosofi» blir noe snever. Blant annet finnes det flere interessante studier av norsk friluftsliv og av mellomkrigstidens norske organisasjonslandskap. Dette er faglitteratur som Schaanning viser til, tar i bruk, og henter ut verdifulle primærkilder fra. Jeg skulle gjerne sett denne sekundærlitteraturen mer eksplisitt flettet inn i teksten og analysene, og ikke kun i fotnoteapparatet, slik som nå. Spørsmålet er likevel om boken da ville blitt mer omfangsrik. Den er lang nok som den er, på 650 sider. Men resultatet kunne blitt det motsatte også. Ved å ta utgangspunkt i eksisterende synteser og analyser, kunne analysene blitt mer komprimert. Og jeg er ikke sikkert på om boken ville blitt mindre vitenskapelig av den grunn, kanskje bare mer komprimert.

Schaanning har på en lesverdig måte lykket med å hente fram interessante resultat, det er ikke tvil om det. Det Schaanning derimot ikke har lykket med er å presse norsk speiderbevegelse inn i en -isme, slik som for eksempel fascismen. Han drar analysene til dels langt. Når han mislykkes med dette, er det nettopp takket være hans grundige empiriske arbeid og hans nitidige omgang med primærkildene.